

Bez koster a schránek

Stephen Jay Gould (1941–2002) byl a je opakovaně prohlašován za nejvýznamnějšího paleontologa 20. století. K jeho základním přínosům patří teorie přerušovaných rovnováh, která je mimořádně detailně a mnohostranně rozvíjena českým evolucionistou Jaroslavem Flegrem jako *teorie zamrzlé evoluce*. V úvodu ke knize *Dějiny planety Země* (1993) napsal: „Nikdy jsem nechápal, proč jsou velké svazky paleontologických ilustrací často pohrdavě odmrštěny akademiky a inteligencí vůbec jako knížky do salonu.“ Bylo by ostatně podivné, kdyby podobné stanovisko nezastával, protože *Dějiny planety Země* jsou bohatě obrazově vybavenou populárně-naučnou publikací o vývoji života na naší planetě od jednobuněčných organismů po primáty. Dílo ilustrovali mimo jiné Marianne Collinsová a Akio Morishima, jména známá v Čechách nejspíše právě jen čtenářům Gouldových knih. Nemáme ostatně zapotřebí pamatovat si jména všech dobrých ilustrátorů, když i v USA si zasvěcení velmi dobře pamatují jména českých velikánů Josefa Augusty a Zdeňka Buriana. Česku ostatně zůstala pozice světové velmoci v odborné paleontologické ilustraci i po smrti

této dvojice. Doma i v zahraničí sbírá nakladatelské i čtenářské uznání Jan Sovák. Nenapodobitelný ilustrátor Pavel Major se zapsal ilustracemi ke knihám Oldřicha Fejfara o savcích, které vyšly u nás i v cizině. V Brně pak tvoří Petr Modlitba a na severu Čech Jiří Svoboda.

Z dalších Gouldových myšlenek stojí za zmínku ještě jedna, respektive tři sobě podobné. Obrazové rekonstrukce geologické minulosti se vždy nebo téměř vždy prohřešují proti skutečnosti zaprvé množstvím nahloučených tvorů, zadruhé jejich koncentrovanou aktivitou (zpravidla dva až tři masožravci současně napadají svoji kořist) a zatřetí nezamýšleně pohrdavým postojem k bezobratlým: ačkoliv je jich stále mnohem víc než obratlovců, s jejich nástupem jako by vymizeli. Ani světově proslulí Josef Augusta a Zdeněk Burian (v knize *Hlubinami pravěku*, 1956) od konce prvohor neukázali žádného bezobratlého, a slavný ilustrátor C. R. Knight je dokonce i v dílech o nejstarší minulosti většinou vyobrazoval jako mrtvolky vyvržené na břeh moře.

Ke Gouldově trojici ilustrátorských prohřešků už jsem si dávno přidal další dva: Začtvrté, kromě medúz (jejichž zkameněliny jsou ostatně velmi sporné) jako by neexistovali živočichové s měkkými těly, tedy beze schránek či koster. A ten pátý prohřešek je jaksi samozřejmý, ale pro specialistu by měl být nepřijatelný: chybějí živočichové žijící uvnitř mořského dna nebo v půdě, ačkoliv mohou představovat zásadní část ekosystému.

Nedávno se na mě obrátil Václav Cílek s dotazem, zda jsem ochoten spolupracovat s Jiřím Svobodou při malbě rekonstrukcí ke knize *Krajem Joachima Barranda*. Ihned jsem pochopil, že přišla moje chvíle. Jsem specialistou na zkamenělé stopy a podle nich si obvykle lze představit přibližný tvar těla původce a něco podstatného z charakteru jeho života, ačkoliv nezanechal žádnou schránku či kost. Způsobů, jak nabídnout pohled pod dno, je několik. S Jiřím Svobodou jsme vytvořili čtyři rekonstrukce téměř bez shora vypsaných prohřešků. Kniha v následujícím roce získala Cenu Egona Erwina Kische za nejlepší knihu v oboru literatury faktu, ale naše rekonstrukce jsou jen jejím malým zlomkem. Nicméně se nám spolupráce tohoto typu zalíbila a další, právě připravovaný knižní titul by měl jasněji ukázat, zdali jsme se vydali do slepé uličky, nebo do síně slávy.

(2020)

Bystřina

Díky své profesi jsem prochodil kdejaký kousek pražské periferie. Poměrně nedávno jsem ale natrefil na část pražského předměstí, které si – navzdory všem politickým systémům – nejlíp zachovalo rázovitost prvorepublikové kolonie s minimem životního prostoru a civilizačních vymožeností. Jedná se o kolonii Na Slatinách na pomezí Michle a Strašnic. Dozvěděl jsem se o existenci malinkých domků chráněných před okolní Prahou trojúhelníkem železničních tratí a dálniční Jižní spojky a mimo jiné mě napadlo, že k jejich stavbě mohly být použity nějaké místní kameny. Měl jsem na mysli kvádříky drob a písčitých břidlic, získané v okolních lomech – drobných, víceméně na divoko založených a dnes už dávno zaniklých kutišťích, jak jsem to znal odjinud.

Hned zkraje přiznám, že můj předpoklad se nenaplnil. Domky – spíš domečky, protože některé z nich mají doslova velikost rozměrnějšího stanu – jsou postaveny z leccěhos, ale kámen vůbec zastoupen není. Železniční pražce, roztodivná prkýnka a desky dřevotřísek, dehtová lepenka a několikrát „recyklované“ cihly – to všechno se hodilo, ale

kámen výhodný nebyl – asi už jen proto, že čím víc by se ušetřilo oproti cihlám, o to víc by se utratilo za maltu spojující nestejně velké kusy hornin. Ani zbytky dláždění cest jsem nenašel. V deštivých rocích se asi obyvatelé kolonie museli brodit bahnem, ale do jaké míry, to jsem v tom suchém létě otestovat nemohl.

Naštěstí jsem na místě objevil i jiné objekty zájmu než kamení. S potěšením jsem si prohlížel staré ovocné stromy, slívy různých odrůd, divoce se pnoucí vinnou révu nebo rozeklané černé bezy plné dutin v mohutných kmíncích. Některé chatky zřejmě slouží tomu, jak je údajně celá kolonie zapsána v pražském katastru – „zahrádkářská kolonie“; tam je pak na zahradách k vidění i běžná zelenina a kytky. Nepřehlédnutelní – či spíš nepřeslechnutelní – jsou pak místní psi, kteří vzhledem k rozměrům pozemků nemívají k dispozici moc velký výběh a o to radostněji „vyštěkají“ každého vetřelce.

Stopy minulosti, zvláště pokud jsou málo známé a překvapivé, mě většinou zaujmou. Kolonie Na Slatinách nebyla výjimkou. Chodil jsem po místních cestách mezi několika desítkami domků a představoval jsem si, jak vše asi fungovalo před sedmdesáti či osmdesáti lety. Všude muselo být plno dětí různého věku. Určitě bývala v každé druhé zahradce koza a snad v každé ohradě byly slepice. Za večerů se pachu zvířat snažila konkurovat vůně petroleje, protože elektřina byla ve větší míře zavedena až za války, když začal být petrolej dražší než elektrický proud.

Ještě něco mi však ke konečnému dojmu z místa scházelo: zatím jsem se míjel se Slatinským potokem, podle všeho špinavou strouhou, protékající okrajem kolonie. Kanalizace na Slatinách není; a nedaleký Botič si z doby svého dětství, když ještě i Michle byla nefalšovaným pražským předměstím, pamatuji právě jako páchnoucí stoku. Čekal jsem, že mě Slatinský potok k sobě dovede po čichu.

Ohromeně jsem se pak díval do koryta potoka, který byl bez ohledu na panující sucho úplně čirý, hladina byla skoro neviditelná a pod ní bujely vodní rostliny několika druhů. Kolonie už zřejmě splašky neprodukuje. Zvířat tam žije zlomek někdejšího stavu, většina domů má jímky nebo aspoň chemické WC. Někdejší řemeslníci a drobní výrobci se už se svými odpady také nevrátí. Když se na to dívám z této stránky, do potoka se mohou dostat spíš střeve potoční nebo raci kamenáči než splašky.

V dnešní krajině se prostě už nedá spolehnout na staré předsudky.

(2015)